

ЕПИЛОГ

Съдията остава сам в залата с празния стол на Левски, който той категорично не зае, без значение какво се говореше за него.

Съдията е принуден да говори сам със себе си, но се случва нещо, което е възможно само в днешния ни виртуален свят. В един момент залата се оказва претъпкана от всички нас.

Съдията (изобщо не е изненадан; изправя се пред множеството и все едно че е имало някакъв започнат вече диалог, заговаря): Само няколко години по-късно, записана във въстания и освободителни войни, България забравя за Левски. Припомня ѝ го Вазов през 1881 година в „Епопея на забравените“.

*Защото подлецът, шпионът, мръсникът
в ония дни мрачни, що „робство“ се викат,
умираха мирни на своето легло
с продадена съвест, с позор на чело,
и смъртта на тебе, о, бесилко свята,
бе не срам, а слава нова на земята
и връх, от където виждаше духът
към безсмъртието по-прекия път!*

Със смъртта на Левски умират и Революцията, и Републиката.

Ще ви разкажа всичко, което знам за случилото се след смъртта на Апостола. Научих го години след процеса.

(Чува се одобрително жужене из залата.)

Четири месеца след смъртта на Левски, на 11 май 1873 година, Каравелов без никакво чувство за вина свиква поредното събрание, все едно че нищо не се е случило. Близо месец преди планираното ново Общо събрание в Румъния се появява Стамболов. По настояване на Ботев Каравелов го приема, защото е млад, неизвестен и не изглежда толкова енергичен като Левски, но бърка. На събранието въпросът за определяне на заместник на Левски не е обсъждан, защото Стамболов сам се определя за такъв. Никой не посмява да възрази.

Стамболов решава да приложи идеите на Левски в действие и да вдигне въстание, без да е наясно какво точно трябва да се случи. Тогава е едва на 19 години. На 23 август 1875 година пристига в Стара Загора. На 16 септември въстават само двадесетина души и с това акцията приключва.

След провала Стамболов се завръща в Букурещ и доста грубо поисква от Каравелов да му предаде архива и печата на комитета на Левски. Понеже Каравелов няма какво да му предаде, бърза да се оттегли. На 30 септември 1875 година и Ботев си подава оставката като член на БРЦК. Официално заявява: „Способен за работа е само Стефан Стамболов, който винаги е споделял моите възгледи.“

Властта се съсредоточава единствено в Стамболов, който се опитва да спаси каквото може от разбитата организация. Заедно със своите съмишленици заминава за Гюргево, обявява край на БРЦК и създава ГРК („Гюргевски революционен комитет“).

По същество това е преврат, защото от стотиците хъшове в Комитета участват само 19 съзаклятници. Комитетът се оглавява от Стамболов, който вече управлява и комитетите в България. Без особени спорове на 25 декември 1875 година е решено да се вдигне въстание, след което Комитетът се саморазпуска. Хъшовете на практика вече нямат никакво значение.

Залата е притаила дъх и слуша с огромен интерес разказа на съдията за неща, за които преди това се говореше с недоумлъвки.

Съдията: От всички организатори на въстанието най-деен се оказва Бенковски. Истинското му име е Гаврил Груев Хлътев. Роден е в Копривщица, където учил до трети клас.

През 1875 година малка група съзаклятници начело със Стоян Заимов решават да минат по море, да убият султан Абдул Азис и да подпалят Цариград. Точно в този момент в Букурещ пристига Гаврил Хлътев. Запознава се със Стоян Заимов и решава да стане революционер. През лятото е включен в групата и тръгва за Цариград като Георги Бенковски. Това име принадлежало на един поляк, който си продал паспорта за 5 лири. В началото на 1876 година Бенковски става помощник на главния апостол на Четвърти революционен окръг Панайот Волов и това се оказва фатална грешка, отнела живота на над 10 000 българи.

На 14 април 1876 година на „Оборище“ се провежда събранието на IV Пловдивски революционен окръг. Оборите, в които е добитъкът, с който се търгувало, са най-доброто прикритие за събирането на много хора на едно място, без това да събуди подозрение. Рево-

люционерите от другите окръзи или са избити, или са изпратени на заточение, или просто се страхуват и се укриват.

Пловдивският революционен окръг вече не е Пловдивски, а Панагюрски. Причината е, че Пловдив категорично се отказва да участва в готвената авантюра.

Събирането на „Оборище“ ви се представя като „Първото българско народно събрание“. Определението звучи помпозно, но не е истина. Събранието е ограничено в пределите само на един окръг, много малка част от България. Решенията не са взети с единодушие, а под дулата на шишанетата. На събранието са допуснати 75 души, които са представители на 60 селища. Между допуснатите през три кордона на проверка делегати е и турският шпионин Ненко Терзийски от Балдово.

Болшинството от представителите са против вдигането на бунт по това време, но по заповед на Бенковски от гората излизат „мечкарите“ със заредени шишанета. Всички участници гласуват „за“, но със закана „Ти ще видиш...“.

Това означава, че от 60 селища 50 няма да се вдигнат на въстание.

Преди да започне въстанието, Турция се подготвя за война със Сърбия. Турската армия е съсредоточена от линията Пловдив–Плевен–Русе до границата със Сърбия. Освен армията турците са мобилизирали и паравоенните отряди на башибозука. След процесите срещу Общи и Левски турското разузнаване е нащрек и покрива цялата територия. Нито едно движение на група хора не остава незабелязано. Предателите са буквално навсякъде. От това се прехранват.

Турските армии са командвани от Акир паша, Фазъл паша, Адил паша, Хафъз паша и Хасан паша. Всички те имат висше образование и са завършили военни ака-

демии в Европа. Повечето от българските командири не знаят дори да четат и пишат.

Срещу 10 000 зле въоръжени, разпокъсани и неопитни бунтовници са хвърлени над 80 000 башибозуци и само 10 000 редовна армия, снабдена с артилерия. Срещу българските черешови топчета застават най-новите далекобойни топове на „Круп“.

По сигнал на предателя на 1 май от Пазарджик в Копривщица и Панагюрище са изпратени жандармерийски отделения, за да арестуват бунтовниците. При опит да бъде заловен Тодор Каблешков мюдюринът е убит. Бенковски преждевременно обявява началото на въстанието. Каблешков изпраща в Панагюрище знаменитото „Кърваво писмо“.

Още на следващия ден започват погромите.

Стамболов не спира въстанието, нито го оглавява. Всички спасили се се оттеглят в планините и стават четници, докато всичко утихне.

Това е краят.

Копривщениският елит се опитва да арестува бунтовниците. Плаща огромен откуп на турците в килограми злато и на следващия ден им предава всички въстанали, които са могли да бъдат заловени със собствени сили. Златото е от чеизите на копривщениските моми.

В залата се носи ропот. Чува се глас, който се извисява над останалите: „А Батак и Перущица?“

Съдията за пръв път прехапва устни. По никакъв начин не иска да влиза в историята на отношенията между българските пазители на проходите и турските търговци: Случилото се е безсмислено кърваво отмъщение между съседи. Според много изследователи това рано или късно е щяло да се случи.

Залата: А Ботев?

Съдията: Ботев остава последната надежда за освобождение, макар и подчертано театрална. Няма официално обяснение какво и защо прави Ботев. Всичко се свежда до тълкуване на факти след неговата смърт. Ботев се вдъхновява от примера на Гарибалди и неговия успешен поход през Италия. Дори шапките на четниците му напомнят на шапките на гарибалдийците. Решава, че ще може да проведе успешен поход за освобождение, но е ликвидиран от „своите“ още в самото начало. Причината е съвсем прозаична. Изчезнали са много комитетски пари, предназначени за купуване на униформи и оръжие. Ботев поисква обяснение и в отговор получава куршум от упор.

След погрома на въстанието и страха, сковал България, той се появява изненадващо за всички със собствена армия, наброяваща около 200 души, и загива. За сравнение: това е числеността на личната охрана на Гарибалди. Италианската армия, с всички военни структури, се състои от хиляди бойци. Към тях всеки ден се присъединяват нови ентузиастични и така точният брой на гарибалдийците е спорен и до днес.

Целта на Ботев е същата. Въпреки стотиците страници, изписани с абсурди за „саможертвата“ му, той няма намерение да дойде в България, за да загине геройски, а за да победи. Не планира да умира и дори не е подготвен за това. Смъртта го изненадва.

Да продължавам ли нататък?

Залата: Да, не спирай!

Шумът постепенно затихва.

Съдията: Всичко това вие го знаете. Защо е необходимо да ви го преразказвам?

Залата (глас от първите редици): Ако го знаехме, нямаше да сме тук.

Съдията: На 8 юли 1876 година, веднага след Априлското въстание, Русия подписва тайно споразумение с другата властваща в Централна и Източна Европа империя, Австро-Унгарската, с което възникват предпоставки за последвалия Берлински договор и признаването, но и разпокъсването на българските земи. За това нашата история срамно мълчи. България попада в точката на сблъсъка между четири Велики империи – Турската, Австро-Унгарската, Британската и Руската. Германия и Франция си имат свои проблеми и не им е до решаването на балканските проблеми в този момент.

За разлика от Сърбия, Гърция и Румъния, България не успява да извоюва сама своята свобода. След Руско-турската война става несамостоятелна, васална, разделена на пет части територия.

Македония, Южна Тракия и Южна Добруджа не получават дори относителна свобода. Това се е случва 74 години след Сърбия, 57 години след Гърция и 17 години след Румъния. Необходими са ни още 30 години, за да станем независими само на половината от територията си. Заради недоизказаната истина ние се напълваме с „фоби“ и „фили“ на всички нива на социалната ни стълба. Такива сме и до днес. Фундаментът на отношението ни е емоцията, а не трезвата мисъл, и противопоставянето, а не взаимопомощта.

До Левски сме направили всичко възможно сами да постигнем освобождението си. Провалили сме се и след Левски сме се оставили друг да решава нашата съдба. От турска рая сме се превърнали в друга, но пак „рая“.

Бесилката съвсем не е краят на Левски. Столетие и половина неговата памет е мачкана от противници и поддръжници; и едните, и другите – заредени с аргументите за „тяхната“ истина.

На 9 февруари 1873 година Каравелов издава първия брой на вестник „Независимост“. За смъртта на Левски няма нито дума. В останалите броеве – също. Изненадващо, на 10 март през следващата 1874 година се появява статия, в която в предателство е обвинен поп Кръстю.

Поп Кръстю е почтен човек и виждайки какво върши Каравелов, застава срещу него. Това е достатъчно попът да бъде набеден и унищожен. Въпросът е защо повече от година след смъртта на Левски Каравелов внезапно се сеща, че той е бил убит и от кого е бил предаден. Веднага изниква въпросът: кой е предателят? Истината идва две десетилетия по-късно.

Тогава Ната Каравелова се изповядва, че по „онова време“ мъжът ѝ бил ужасно разстроен, защото „някой“ го обвинил, че той е предал Апостола.

За да се притесни толкова силно Каравелов, този „някой“ можело да бъде или Ботев, или Стамболов. И двамата са нежелани и небезопасни противници. Каравелов трябва или да отклони обвиненията, или да понесе последствията.

Поп Кръстю е удобно обяснение за неговата невинност. Как попът доживява до края на живота си е отделен срамен разказ от нашата история.

Голямата драма е, че човек като Каравелов, който създава незабравимото слово на народния дух, се захваща с революция, от която нищо не разбира, и за пореден път се проваля. Проваляйки себе си, проваля и Левски и България.

Страшен шум в залата.

Съдията: Тишина! Тишина, ако искате да продължа!

(Всички затаяват дъх в очакване. Той продължава.)

През 1875 година Ботев издава един календар с имената на християнските светци мъченици – Левски, Хаджи Димитър, Стефан Караджа и Ангел Кънчев. В неговите представи мъченикът и светецът са едно и също. Няма да го коментирам.

Левски не е мъченик за вярата, а за свободата на българите. Според канона мъченикът е този, който дава живота си за вярата. Той невинаги става светец, но с развитието на християнството думата се използва за обозначение на хора, представляващи пример за подражание на вярата, които се възпоменават и почитат като вдъхновение за останалите християни.

Ботев ще умре като мъченик. Народът ще го запомни като светец, но Църквата няма да го признае, както не признава и Левски.

За да бъде някой признат за светец, трябва да е приел Църквата, да е загинал мъченически за правото ѝ, заслугите му към нея трябва да са изключителни и да е извършил чудеса с помощта на Бог, които да са признати от всички.

Случаят „Левски“ е много по-комплициран, защото има няколко причини за отхвърлянето му от Църквата. Според канона човек, починал от неестествена смърт, няма право на опело и не може да бъде погребан в християнски гробища. За човек, убил друг човек, няма път към Бога.

Чува се силен шум от спореци в залата.

Съдията (за пръв път използва дървения чук): Тишина!

(Изчаква спорещите да утихнат и продължава.)

Ние като народ не приемаме, че Църквата стои над Левски и че има право да го съди. Тя като че ли не може точно това да разбере. Левски хвърля расото си и тръг-

ва по пътя на революцията. Революцията е унищожение на Църквата. Това днес не се приема като противопоставяне, а като развитие на неговата личност, но Църквата не споделя тази истина.

Изключително трудно е да се разбере душевността на българския народ от онова време и отношението му към Църквата и революцията. Народът като че ли не е правел разлика между „самостоятелна църква“ и „свободна държава“. В крайна сметка ги е приемал като едно неделимо цяло.

За това народът, тоест всички вие, сте склонни да простите религиозните прегрешения на един революционер. Църквата и до днес е на друго мнение и не приема, че Левски може да бъде изключение. По цял свят тя прощава много по-тежки престъпления на своите служители от всякакъв ранг, като педофилия, хомосексуализъм, търговия с икони и църковна утвар, присвояване на дарения, пари от търговия с наркотици, връзки с мафията, суета и какво ли още не.

Според нея „свят е посветеният на Бога – този, който няма никакви недостатъци и е чист от грехове“.

Такива днес няма. Нямало е и по времето на Левски. Няма и друг революционер, който да отговаря на тези изисквания.

Залата избухва в неразбираем спор. Всички говорят и никой никого не слуша.

Съдията (изчаква с уважение залата да се умири и продължава): Така Църквата застава между Левски и народа и никога няма отново да спечели доверието на този народ, ако не осъзнае, че сега живеем в други времена и се подчиняваме на други закони. Преклонението на народа пред Левски винаги ще бъде над любовта към Църквата.

България се сеца за Левски едва през 30-те години на миналия век. Изтощеният от войни и противоборства народ е имал нужда от пример, който да следва.

През 1933 г. кметът на Карлово издава заповед за разрушаване родната къща на Левски (имотът бил оставен и запустял). Местни будни граждани обаче алармират за това полковник Петър Димков, който тогава е на служба в града. С думите „Тая няма да стане!“ офицерът назначава въоръжена охрана на къщата. Във възникналия спор с местната власт полк. Димков дори отива още по-далеч – отклонява работна ръка и строителни материали от строящия се тогава военен клуб в града за реставрацията на къщата на Кунчеви. Естествено, няма ненаказано добро – полк. Димков е обвинен в злоупотреба и го грози военен съд. Но и тук съдбата си казва думата. Местни турци начело с ходжата събират и даряват крупна сума за реставрацията на къщата. На въпроса на полк. Димков към ходжата „Не е ли Левски ваш враг?“ ходжата отвърща: „Героите не са врагове“, а други турци добавят: Левски се е борил не срещу тях, а срещу изедниците от онова време.

Карловци се пробуждат и така къщата на Апостола е спасена в последния момент.

По-късно, след преврата на 9 септември 1944 година, от марксистко-ленински позиции академик Димитър Косев обясни какво се е случило:

Националсоциализмът в Германия дал тласък на национализма в България... Нашата българска фашизирана буржоазия по същият начин търсеше да си насочи вниманието към Църквата и към гроба на Левски... Ние трябва да преградим въпроса с алармите по „Св. Петка“.

Академикът е покровителстван от своя началник, също академик, Тодор Павлов, предал на сърбите кос-

тите на Гоце Делчев и официално обявил, че той не е българин.

Той командва българската наука след 1944 година и безмилостно се разправя с „бившите кадри“. Той нарежда българската история да бъде преразгледана и пренаписана от позицията на „социалистическия материализъм“ и в духа на „социалистическия интернационализъм“.

Залата (глас от крайните редове): Това не е така. Материализмът е „исторически“, а не „социалистически“.

Съдията: Цитирам какво е казал академикът. За него място за Левски в историята няма, а Ботев, за да бъде спасен, е представен за социалист.

Изминаха години и историята за пореден път беше изнасилена. В плановете за застрояването на Ларгото – пространството между тогавашния Партиен дом, хотел „Балкан“, който е в една сграда с Президентството и Министерския съвет, поместен в сградата на ЦУМ – е издигането на гигантски паметник на Ленин, по-голям от всички, издигнати в СССР и другите соцстрана.

В центъра обаче се намираха най-ценните останки от римска Сердика. За да се разчисти мястото за паметника, под него всичко трябваше да изчезне.

Будозерите брутално свършиха своята работа. На лекциите по история на архитектурата арх. Сава Бобчев ни разказваше как се опитвал да ги спре, рискувайки живота си. По негови спомени един от машинистите му изкрещял: „А бе, плешивият, не ми се пречкай, че 'щи прасна кофата. Аз имам план да изпълнявам. Я си е...“

Унищожаването на древните останки беше прикрито с поредната лъжа, че по време на бомбардировките там е паднала бомба, която е унищожила всичко, „слава богу“.

Ако това беше вярно, нямаше да съществува и „Св. Петка Самарджийска“, но въпреки превратностите на историята тя и до днес е там. Няма как кракът на Ленин да стъпи до нея и управляващите решиха да я премахнат. Археолозите получиха право да я картографират.

За да заснемат и опишат конструкцията, им беше необходимо да стигнат до основите. Премахнаха съществуващата настилка и на дълбочина от около 80 сантиметра се натъкнаха на две погребения, цял скелет и отделно погребан череп.

Според тогавашните управници, дори и това да е истина, то не беше истина.

Историята и археологията бяха задушени от политиката. Всички документи, скици и дневници бяха ликвидирани. Унищожени бяха безвъзвратно костите на Левски и черепът на Бенковски.

Залата буквално избухва. Възгласите са нецензурирани и Съдията забранява да се публикуват в протокола.

Съдията: Ако искате да продължа, млъкнете.

Залата притихва.

Съдията: Костите са натикани без опис в един чувал, който е изхвърлен с други непотребни вещи на боклука. Дори по тогавашното законодателство това е углавно престъпление, но никой и до днес не е наказан и няма да бъде!

Залата изведнъж притихва.

Съдията: Резултатът от дейността на Тодор Павлов и наследниците му е, че в една анкета, проведена през 80-те години, осем от десет интервюирани младежи знаят, че „Левски“ е футболен отбор, поддържан от противниците на властта, и викат „Долу Левски!“ След десети-

на години по стените се появиха и графити „Смърт за Левски“ и дори още по-сексуално непристойни – „X*й за Левски“. В Пловдив, в самия център на града, има същия графит и за Ботев.

Говорейки за величието на нацията, забравяме за нейното падение и се опитваме да го обясняваме с абсурд, въпреки че не сме съгласни с това.

Залата: Ние сме тук заради Левски. Кажете за него.

Съдията: По времето на социализма е отправено поредно предизвикателство към българската памет. Тогава за втори път „раята“ показва своята сила.

На 17 април 1987 година, в разцвета на комунизма, „Групата на Бранков“ от Пазарджик донесе бронзова паметна плоча и я монтира на стената на църквата „Св. Петка Самарджийска“. Три дни, докато властта се осъзнае, хората затрупваха с цветя гроба на Левски. На третия ден дойдоха милиционерите и пожарникарите, изкъртиха плочата и почистиха терена от вехнешите цветя.

Залата избухва...

Съдията (удря три пъти с чука и когато присъстващите утихват, продължава): След седмица в кабинета на Йордан Йотов, изключително силна личност по онова време, бивш партизанин от бригадата „Чавдар“, член на Политбюро на ЦК на БКП и секретар на ЦК на БКП, беше взето решение да се постави официална плоча от името на Народното събрание, защото народът нямам право да взема такива важни решения. На следващия ден решението беше отменено.

Спорът за костите на Левски продължи десетилетия и до днес все още не е намерил своето решение. В свободна България, през 1996 година, Комисията по

канонизации под председателството на алтернативния пловдивски митрополит Борис извърши първата канонизация в демократичната ни република, „На Дякон Игнатий, Васил Левски“.

То не беше потвърдено от днешния Свети Синод и загуби своята сила.

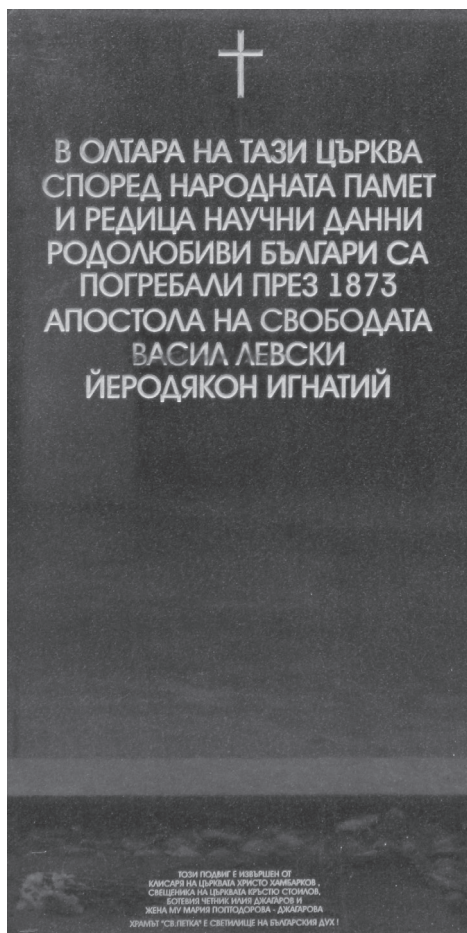
Залата направо ще се взриви.

Съдията (изчаква да се успокоят и продължава): С реалната истина се ангажира големият българин Николай Хайтов. Той води битка за паметта на Левски до края на живота си. Не я спечели и тя го погуби пред безучастните погледи на политици, историци и „цял народ“. В няколко поредни книги той описва какво се е случило, каква е истината и защо не се приема от казионните политици, разчитащи на раболепността на казионните историци и свещеници.

Въпреки това през 2004 година софиянци поставиха паметна плоча и икона с образа на Левски на стената на църквата „Св. Петка Самарджийска“. Няколко дни по-късно, на 21 юни, знеполският епископ Николай изтръгна с „Анатема“ паметната плоча. Операцията беше наречена с конспиративното име „Расото“. Месеци по-късно Синодът под сурдинка обясни, че няма нищо общо със случилото се, но не върна плочата на мястото ѝ, нито анатемоса престъпника.

През 2012 година, след много спорове и заплахи, поставихме обратно на стената на църквата паметната плоча на Левски в присъствието на не повече от 50 души.

Под нея до днес винаги има свежи цветя, а на нея е изписано:

С дребен шрифт в основата на плочата пише:

ТОЗИ ПОДВИГ Е ИЗВЪРШЕН ОТ
КЛИСАРИ НА ЦЪРКВАТА
ХРИСТО ХАМБАРКОВ,
СВЕЩЕНИКА НА ЦЪРКВАТА
КРЪСТЮ СТОИЛОВ,
БОТЕВИЯ ЧЕТНИК ИЛИЯ ДЖАГАРОВ
И ЖЕНА МУ
МАРИЯ ПОПТОДОРОВА-ДЖАГАРОВА.
ХРАМЪТ „СВ. ПЕТКА“ Е СВЕТИЛИЩЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ!